

VIZI LÁSZLÓ TAMÁS*

**KI LEGYEN AZ ALÁÍRÓ?
VITA A MINISZTERTANÁCSBAN A TRIANONI BÉKEDIKTÁTUM
ALÁÍRÓINAK SZEMÉLYÉRŐL**

*WHO WOULD BE THE SIGNATORY?
DEBATE IN THE CABINET COUNCIL ABOUT THE SIGNATORIES
OF THE PEACE TREATY OF TRINANON*

ABSTRACT

The representative of the Hungarian peace delegation took over the final regulations of the peace conference that closed the I. World War, in the beginning of May 1920. The peace treaty dislocated Hungary and with the disannexed territories millions of Hungarians were forced to live in the neighbouring countries. The Hungarian government could react for this dramatic and significant event in two ways: on one hand accept and undersign, on the other side refuse its signatory. After a long debate, the government and the assembly – notwithstanding the public's dismissal – were under the necessity of the pressure of the victorious powers, and made up their mind of signature.

This study leads on this decisionmaking progress, on the strength of the elaboration and analysis of the reports of the government meetings in May 1920. The first part of the study shows debates in the meetings of the cabinet council and the political circumstances of the decision. The second part, in turn, shows the dramatic progress of the decisionmaking, as a result of which they pointed the representatives, whose task was the signature on the 4th June 1920 in the Castle of Grand Trianon. As a part of this, the study examines the personal decisions, the possible signatories, the ones who previously undertook the task. The study furnishes an answer for the controversial question, that why Dr. Ágost Benárd, welfare and labour minister and Alfréd Drasche-Lázár, extraordinary delegate were chosen by the government for the signature.

1. Az előzmények

Miután a gróf Apponyi Albert vezette magyar béke delegáció 1920. március végén végleg elhagyta a békekonferencia helyszínét és hazautazott Budapestre,¹ a magyar politikusok és a közvélemény egyaránt feszült figyelemmel várta a Párizsból érkező újabb híreket. A francia fővárosban maradt magyar delegáltak,² élükön az ügyek vitelével megbízott Praznovszky Ivánnal,³ a békeküldöttség főtítkárával, szintén várakozásra kényszerültek. A több mint egy hónapig tartó idegtépő bizonytalanságnak az vetett véget, amikor Henry alezredes, a magyar békeküldöttséghez beosztott katonai misszió vezetője 1920. május 5-én este átnyújtotta a magyar küldöttség főtítkárának a békeszerződés véglegesnek tekinthető szövegét, a magyar küldöttség észrevételeire adott választ, valamint Alexandre Millerandnak, a Francia Köztársaság miniszterelnökének, a békekonferencia akkori elnökének kísérő levelét (Covering Letter).⁴ Praznovszky miután megtáviratozta az átadott dokumentumok lényegét,⁵ még aznap este – más források szerint azonban csak másnap, május 6-án – vonatra szállt, s a teljes anyaggal elindult Budapestre.⁶

* PhD, tanszékvezető főiskolai tanár, Kodolányi János Főiskola Társadalomtudományi Tanszék.

2. A trianoni békeszerződés aláírásának vitája az 1920. májusi minisztertanácsi üléseken

2.1. Elutasítás, időhúzás vagy aláírás? A kormány 1920. május 7-i ülése

Praznovszky sürgönyének ismeretében ült össze 1920. május 7-én Simonyi-Semadam Sándor kormányfő elnöklétével az a minisztertanács, amely az ülés első napirendi pontjának keretében először tárgyalta a béke aláírásának a kérdéséről. A téma előterjesztője Teleki Pál gróf külügyminiszter⁷ volt, aki bevezetőjében tájékoztatta minisztertársait a magyar béke delegáció párizsi irodája által átvett dokumentumokról, s ismertette, de ekkor még nem értékelte az Apponyinak címzett Millerand-féle kísérőlevél⁸ szövegét. Kiemelve abból, hogy „ez a felelet nem tartalmaz beható választ azokra az ellenvetésekre, melyeket a magyar béke delegáció számos memorandumában átnyújtott.”⁹ A háborús felelősséggel és a napszavazás elutasításával kapcsolatban kitért arra a győztesek által hangoztatott érvre, hogy „A tanács nem feledhette el a felelősség ama részét, amely Magyarországot a volt osztrák-magyar monarchia elhatározásaiban terheli, melyek a háború előidézésére vonatkoznak.”¹⁰ Ezért „Nem adhatott helyet azoknak a kéréseknek, melyek a népszavazásra vonatkoznak.”¹¹ Magától értetődően Teleki is kihangsúlyozta a kísérőlevélnek azt a részét, amely elismerte, „hogy a határok megállapításánál bizonyos igazságtalanságok is vannak”.¹² A kísérőlevél értelmében azonban ezeket a végleges határokat megállapító bizottságok javaslatára a Népszövetség orvosolhatja. „Tehát az igazságtalanságok elkerülésének a lehetősége – Millerand álláspontja szerint – meg van adva.”¹³

Teleki a Szövetséges és Társult Hatalmak által a válaszádra adott tíz napos határidővel kapcsolatosan a jegyzőkönyv szerint a téma felvezetésekor csak annyit jegyzett meg, hogy „A legfelső tanács ... elvárja a delegáció nyilatkozatát, vajon fel van e hatalmazva, hogy a békét a jelen feltételek mellett aláírja.”¹⁴ A későbbiek során azonban jelezte, hogy a határidő módosítását fogja kérni a békekonferenciától.¹⁵ Magának az aláírásnak az időpontjáról nem szólt a kísérőlevél, így arról Teleki is csak annyit tudott közölni, hogy az „később lesz meghatározva.”¹⁶

Ezt követően a külügyminiszter röviden tájékoztatta a kormány tagjait egyrészt arról, hogy az eredeti dokumentumokat csak másnap – szombaton este – Praznovszky megérkezését követően fogja kézhez venni, s ennek ismeretében haladéktalanul összehívja a béke delegáció ülését. Másrészt arról a tanácskozásról, amelyet előző nap a miniszterelnökkel és Apponyi gróffal folytattak a béke aláírása vagy az aláírás megtagadásának a kérdéséről.¹⁷ Utóbbi kapcsán mindhárman azon az állásponton voltak, hogy az aláírás visszautasításának beláthatatlan következményei lennének: „a körülöttünk lévő összes most alakult államok koncentrikusan támadást intéznének ellenünk. Ilyen támadások kivédésére pedig a honvédelmi miniszter úr véleménye szerint abszolúte nem vagyunk képesek.”¹⁸ Teleki azonban tisztában volt azzal is, hogy a közvélemény és a sajtó egyöntetűen aláírás ellenes, amit a kormányhoz özőnlő, az aláírás megtagadását követelő petíciók és tiltakozások is jeleztek.¹⁹ Teleki ebben a súlyos helyzetben mindezt érthetőnek is ítélte. Ezért azt javasolta, hogy „a közvéleményt [ugyan – VLT] szabadjára kell engedni,”²⁰ de egyben a sajtót irányítani és orientálni kell. Ez utóbbira kérte minisztertársait is, kiemelve, hogy a ratifikációról véletlenül sem szabad említést tenni, „mert az könnyen maga után vonhatná azt, hogy már most követelnék tőlünk az azonnali ratifikációt.”²¹

Teleki javaslatot terjesztett elő a következő napok általa javasolt menetrendjére is. Eszerint május 9-én vasárnap kerüljön sor a miniszterelnök és a pártok vezetőinek megbeszélésére, ahol egyeztessenek a május 10-i, hétfői nemzetgyűlési ülésnap felszólalásainak tárgyában. Ugyanezen a napon délután ülésezzen Apponyi Albert elnöklétével a béke delegáció, másnap, május 11-én, kedden délután pedig a nemzetgyűlés külügyi bizottsága.

Május 12-én, szerdán délután kerüljön sor a békedelegáció újabb plenáris ülésére, amit május 13-án, csütörtökön követhetne az a minisztertanács, ahol a végleges válasz tekintetében állást foglalhatna a kormány.²²

A külügyminiszter bejelentette továbbá, hogy táviratot szándékozik küldeni Párizsba, amelyben egyrészt a szerbek által megszállt Baranya kiürítését fogja követelni, másrészt pedig a tíz napos válaszadási határidő meghosszabbítását próbálja meg elérni. Előterjesztésének végén még egyszer visszatért a kísérőlevélre, ám ezúttal inkább annak hangnemével és az abból a jövőre nézve kiolvasható esetleges lehetőségekről szolt: „Millerand francia miniszterelnök kísérőlevele ha támadások és ridegségek is fordulnak elő benne, mégis összehasonlítva a német és osztrák kísérőlevelekkel a közlékenység hangjától van áthatva. Maga a kísérőlevél is igazságtalanságokról tesz említést és mégis kilátásba helyez reparációkat.”²³

A külügyminiszteri előterjesztést hozzászólások követték, amelyek természetesen a napirend legérzékenyebb kérdését, a béke aláírását vagy annak esetleges megtagadását érintették. Minden más felvetés vagy javaslat ezzel függött össze. A hozzászóló miniszterek – Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter, Dömötör Mihály belügyminiszter, Bleyer Jakab a nemzeti kisebbségek minisztere, valamint Soós Károly honvédelmi miniszter – végső soron valamennyien a béke kényszerű aláírása mellett foglaltak állást. Álláspontjuk kifejtése során azonban számos sajátos, mondhatni párt-, és tárcaspecifikus szempontot is megfogalmaztak. Rubinek például felvetette, hogy a közelgő tiszántúli választások miatt a kabinet több tagja is kénytelen lesz az aláírás kérdésében megnyilatkozni, ami mindenképpen nehéz politikai helyzetet teremthet számukra. Rubinek véleményét osztotta Dömötör Mihály belügyminiszter is, aki szerint „már most kell végső hatásában tudnunk, hogy mi lesz állásfoglalásunk a béke aláírása tekintetében.”²⁴ Hozzászólásában a földművelésügyi miniszter az aláírás esetleges elhalasztásának a lehetőségét is mérlegelte, amely szerint „fontos lehetne a nemzeti hadsereg megerősítése szempontjából”.²⁵ Az antant várható blokádjával szemben az előrejelzések szerinti bő gabonatermést említette, ami a blokád esetén sem okozna az országban élelmiszerhiányt.²⁶ Bleyer Jakab, a nemzeti kisebbségek minisztere azon aggodalmának adott hangot, hogy az aláírással egy időben a nyugat-magyarországi területeket is ki kellene üríteni, ami „az ottani lakosságban és az egész országban is, a legnagyobb depressziót fogja kiváltani.”²⁷

Teleki Pál külügyminiszter, aki folyamatosan részt vett a vitában, válaszaiban mindvégig következetesen kitartott azon elvi álláspontja mellett, miszerint az aláírásnak nincs lehetséges alternatívája. Rubinek felvetéseire reagálva kifejtette: „nem az entente blokádja lenne veszedelmes, hanem hogy most ugyan úgy Romániában, mint Erdélyben igen rossz termésre van kilátás, a béke alá írása esetén a románok könnyen betörnének és a termésünket elrabolhatnák.”²⁸ Soós Károly honvédelmi miniszter mindezt megerősítette. Hangsúlyozva, hogy „értesülései szerint Nagyrománia szántóföldjének csak egyharmad része van megművelve.”²⁹ Bleyer felé azzal érvelt Teleki, hogy „Nyugatmagyarország kiürítésének kérdése, magával az aláírás aktusával még nem válik aktuálissá... Az is lehetséges még, hogy... Nyugatmagyarország kimondhatja önállóságát az aláírás és a ratifikálás közötti időpontban...”³⁰

Teleki miután válaszolt minisztertársainak, maga is kifejtette véleményét. Az aláírást kikerülhetetlen lépésnek tartotta, de ahhoz egy tiltakozó válaszjegyzéket javasolt csatolni, melyben a magyar fél egyértelműen leszögezhetné, hogy „ha nem íránk alá a békeszerződést, úgy ez nem a fegyverszüneti szerződés állapotának fenntartását, hanem a háborús állapot visszatértét jelentené. Ma semmiféle szövetségeseink nincsenek, ellenben igen erős idegen hadseregek állanak a megcsonkított Magyarország határain.”³¹

A Millerand-féle kísérőlevélre adandó válasz kapcsán Teleki úgy fogalmazott, „hogy

miután lényeges változtatások nincsenek a békeszerződésben s miután a népszavazás kérését is elvben elutasították, a békedelegáció nincs abban a helyzetben, hogy felhatalmazva érezze magát arra, hogy a békét aláírja.”³² Ezzel akár elindulhatna egy újabb jegyzékváltás az antant és a magyar fél között, amivel talán némi időt nyerhetne a kormány. Teleki szerint azonban ez nem jelentene többet néhány hétnél, s júliusig aligha lehetne elodázni az aláírást. Az antant egyszerűen követelné az aláírást a kormánytól. Ezt pedig a kényszer hatására meg kellene tenni. Ráadásul minden bizonnyal vonakodásnak is tekintenék a magyar magatartást, s „ellenségeink kapva-kapnának rajta, hogy bevonuljanak és gabonafeltelegeinket elvegyék.”³³

Ezzel a napirend vitája lezárult. A miniszterelnök kimondta a határozatot, mely szerint a minisztertanács a külügyminiszter által előadott programot tudomásul vette, s egyben felkérte Telekit, hogy a nemzetgyűlés 1920. május 10-i ülésén az aláírás kérdésében a kormány nevében a nyilatkozatot tegye meg.³⁴

2.2. Ki legyen az aláíró? Apponyi vállalná. A minisztertanács 1920. május 13-i ülése

A Teleki által előterjesztett és a kormány részéről elfogadott ütemezés szerint május 9-én este a Külügyminisztériumban összeült a magyar békedelegáció, hogy a Párizsból Praznovszky által személyesen hozott eredeti dokumentumokat áttanulmányozza.³⁵ Másnap, május 10-én pedig a nemzetgyűlésben Teleki Pál külügyminiszternek a békeszerződés és a kísérőlevél tartalmát részletesen elemző beszédével³⁶ kezdetét vette a parlamenti vita a békeszerződés végleges feltételeiről és az aláírásról. Teleki beszédében ugyan nem mondta ki tényszerűen, hogy a békeszerződés aláírása elkerülhetetlen, de számos utalást tett arra, hogy „a békeszerződések által mesterségesen teremtett helyzetből lassankint kell majd átmennünk abba a helyzetbe, amelyet Európa kíván...”³⁷ A vita még aznap a békedelegáció, majd az Andrássy Gyula elnöklete alatt működő külügyi bizottság ülésén folytatódott.³⁸ Az ott hozott határozatokról Teleki 1920. május 13-án tájékoztatta a minisztertanácsot.

A „Külügyminiszter beszámolója a békealáírás problémáiról” címet viselő napirendi pont keretében két kérdéskörben kapott tájékoztatást a kormány. Teleki egyrészt beszámolt a külügyi bizottság informatív üléséről, majd pedig a békedelegáció határozatait ismertette. Előbbivel kapcsolatban csak annyit jegyzett meg, hogy azon Soós Károly honvédelmi miniszter és báró Lers Vilmos külügyminisztériumi államtitkár adott tájékoztatást a helyzetről, de az ülésen érdemi döntés nem született.³⁹ A békedelegáció ellenben döntő jelentőségű állásfoglalásokat fogadott el az aláírás kérdésében. Tekintettel arra, hogy a békeszerződésen jelentős változások nem történtek, annak aláírását a békedelegáció nem vállalja, lemond és megbízatását visszaadja a kormánynak.⁴⁰ Teleki ugyanakkor ismertette Apponyi Albert véleményét, aki „a legnagyobb áldozatra is képes és amennyiben a minisztertanács határozata kívánna, úgy ő nem kívánja magát kivonni az alól, hogy kimenjen Párizsba és ő írja alá a békeszerződés szövegét.”⁴¹ Ezt azonban Teleki ellenezte, mondván, hogy „mivel Apponyi Albert gróf annyira képviseli a nemzetet, hogyha ő írná alá a békét, ez úgyszólván az egész nemzetet angazsálná [kötelezettséget vállalóan lekötelné magát – VLT]. Ha Apponyi Albert gróf menne ki és írná alá a békét, az különösen a lekapcsolt részekben nagy depressziót keltene és ezt [az ott élők – VLT] belenyugvásnak tekintenék.”⁴² Teleki következetesen arra az álláspontra helyezkedett – s e tekintetben vitába bocsátkozott a miniszterelnökkel, aki belpolitikai okokkal magyarázva Apponyi aláírásra való felajánlását elfogadta volna –, hogy miután a békeszerződésben lényegi módosítások nem történtek, azt Apponyi nem írhatja alá, s a kérdésben a kormánynak kell határoznia. Mint ahogy az is a kormány feladata, hogy megítélje, vajon „tényleg oly kényszer helyzet előtt áll e, amely

szükségessé teszi a békének aláírását.”⁴³ A minisztertanácsban végül nem született az aláíró személyéről döntés. Csupán a Millerand-féle kísérőlevélre adandó válasz alapelvei kerültek rögzítésre.⁴⁴

2.3. „...alá kell írunk a békét.” – a Párizsnak küldendő válasz.

A minisztertanács 1920. május 17-i ülése

A béke delegáció megbízatásának a kormány részére történő visszaadásáról Apponyi Albert május 16-i keltezéssel írt levelében kívánta tájékoztatni Millerand elnököt.⁴⁵ Ezzel végérvényesen eldőlni látszott, hogy a kormányra hárul a békeszerződésre adandó érdemi válaszadás és az aláírás politikai feladata. A válasz alapelvei már a május 13-i minisztertanácsban körvonalazódtak, s a május 17-i kormányülésnek nem maradt más feladata, mint a levél tartalmának véglegesítése. Az előterjesztő Teleki Pál külügyminiszternek – aki Apponyi lemondó és a kormánynak a békekonferencia elnökéhez írandó, az aláírás kényszerű elfogadásának tényét közlő leveleket egyszerre javasolta Párizsba küldeni⁴⁶ – azonban váratlanul éles bírálatokkal kellett szembe néznie. A kritikák egyrészt arra irányultak, hogy miért nem a kísérőlevél címzettje, azaz Apponyi válaszol közvetlenül Millerandnak, másrészt pedig azt kifogásolták többen, hogy az így kínálkozó helyzetet miért nem használja fel időnyerésre a külügyminiszter.⁴⁷ A válaszadás formájának és átnyújtása időzítésének kapcsán kialakult éles vitában, melynek során Teleki még lemondását⁴⁸ is kilátásba helyezte, a külügyminiszter az alábbiakkal érvelt: „Mikor a béke delegáció válasziratára megjött Millerand kísérő levelével a legfelsőbb tanács viszont válasza, az összes fórumokkal történt megállapodások után kifejeződött az a felfogás, hogy alá kell írunk a békét. Döntő erre nézve a honvédelmi miniszter úrnak az a véleménye, hogy katonailag nem tudnánk ellentálni ellenségünk koncentrált támadásának. Úgy a nemzetgyűlés külügyi bizottsága, mint a nemzetgyűlés plénuma is helyeselték ezen elhatározást... Így tehát a legfontosabb kérdés, az aláírás kérdése el lett döntve, a további kérdés most már csak nagy részt csak fogalmazási kérdés. Az, hogy ki írja alá magát a béke okmányt, nem oly fontos... A stilsztika kérdése tehát az, hogyan lehetne e kérdéseket a legelfogadhatóbb módon megmondani... a kísérő levél első részére... Apponyi Albert gróf írja meg a véleményét, a második részre amely bizonyos reményeket nyújt a jövőre nézve... a magyar királyi kormány adja meg a választ.”⁴⁹

Az esetleges időnyerés elmulasztására vonatkozó bírálatokra Teleki az alábbi választ adta: „...mit nyertünk volna el azzal, ha egy három-négy napos időközt iktatunk be végleges válaszuk elküldéséig. A közvéleményt könnyen abba a meggyőződésbe hozhattuk volna, hogy a kormány talán még sem fogja aláírni a békét és ezután ilyen feltevés után mégis megtörtént volna az aláírás.”⁵⁰

A vita során a Teleki-féle javaslatról még szavaztak is a miniszterek – Dr. Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter, a béke későbbi aláírója a külügyminisztert támogatta – melynek során Teleki kisebbségbe került.⁵¹ A külügyminiszter ekkor annak érdekében, hogy meggyőzze a kormány tagjait, részletesen beszámolt azokról a titkos francia–magyar gazdasági tárgyalásokról, amelynek sikere esetén jó esélyünk nyílna arra, hogy a „Magyarországgal szemben elkövetett igazságtalanságok tárgyalások útján reparáltassanak. Már az az egy körülmény is, hogy Franciaország, szóval az a nagy hatalom amely leginkább foglalt állást velünk szemben utal a kísérő levélben foglalt biztató momentumokra, felajánlja jó szolgáltatait, minden esetre olyan nagy előny volna, amelyre rövid idővel ezelőtt még nem számíthattunk. Kilátásba helyeztetett az is, hogy a Nemzetek Ligájában [Népszövetség – VLT] is hamarabb fogunk felvétetni...”⁵² Teleki szavaira a miniszterelnök is ráerősített, amikor tömören összefoglalta annak politikai lényegét: „... a külügyminiszter úr elvi gondolata tehát az, hogy húzogató eljárásunkkal el ne kedvetlenítsük a franciákat.”⁵³

Telekinek ezzel sikerült meggyőznie az álláspontját leginkább bíráló Rubinek Gyula földművelésügyi és Soós Károly honvédelmi minisztert. Véleményével azonban továbbra is kisebbségben maradt.

A minisztertanács végül azt a határozatot fogadta el, hogy Apponyi közvetlenül Millerandhoz intézze jegyzékét, melyben tájékoztassa arról, hogy nincs abban a helyzetben, hogy a békét aláírja. Ugyanakkor a párizsi kiküldött útján a kormány jelezze, hogy a fennálló kényszerhelyzet folytán kénytelen lesz a békét aláírni. A határozat értelmében a kormány ez irányú jegyzéke a békekonferencia elnökének egy-két napon belül kerül majd átnyújtásra.⁵⁴ Mindez tehát azt jelentette, hogy Teleki eredeti javaslatával ellentétben, a kormány döntése alapján a két memorandumot nem azonos időpontban tervezték átnyújtani.

A minisztertanács határozatban jelzett dokumentumot 1920. május 17-i keltezéssel – azaz a kormányülés napján – írta alá Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök és Teleki Pál külügyminiszter. A Millerandnak címzett jegyzékben az aláírók közölték, hogy „...az ország súlyos helyzetének tudatában a magyar kormány nem tagadhatja meg a békeszerződés aláírását ... mihelyt a magyar kormány meg fogja tudni a béke aláírásának pontos idejét, meg fogja nevezni teljhatalmú megbízottait a béke aláírására.”⁵⁵

Teleki politikai kudarcként érte meg, hogy álláspontját nem sikerült a minisztertanács többségével elfogadtatnia. Ezért a miniszterelnöknek írt levelében benyújtotta lemondását. Ezt azonban Simonyi-Semadam kérésére az 1920. május 20-i minisztertanácson visszavonta. Döntését azzal indokolta, hogy ugyan „még ma sincs egy nézet a minisztertanács többségével szemben, a béke aláírása körül követett elintézési eljárás módja tekintetében.” de mivel „az ő neve is rajta van azon az okmányon, amellyel közöljük készségünket a béke aláírására, kész ... visszavonni lemondását mindaddig, míg a béke nincs aláírva.”⁵⁶

2.4. Ki legyen az aláíró? Teleki vállalná, de lemondana. A minisztertanács 1920. május 25-i ülése

A magyar békedelegáció utolsó ülésére 1920. május 19-én került sor. Ezen Apponyi Albert megköszönte a delegátus valamennyi tagjának hónapokon keresztül végzett megfeszített munkáját, s bejelentette a békeküldöttség lemondását. Egyben közölte, hogy azt a kormány május 17-i ülésén elfogadta. Ezzel a delegáció megbízatása véget ért.

A delegáció lemondásáról és a kormány Millerandhoz szóló levelével – melyben az aláírás kényszerű elfogadásáról tájékoztatta a francia miniszterelnököt – Praznovszky Iván ugyanezen a napon indult el Párizsba. A lemondott magyar békedelegáció volt főtítkára május 21-én érkezett meg a francia fővárosba, ahol előbb az aláírással kapcsolatos teendőkre vonatkozó új megbízólevelét, majd a békedelegáció lemondó és a magyar kormány válaszlevelét adta át Henry alezredesnek. Az aláírás helyéről és időpontjáról a Jules Cambon elnökletével május 22-én összeülő Nagykövetek Konferenciája hozta meg a döntést. Erről másnap, május 23-án értesítette Millerand Praznovszkyt, aki ezt azonnal megsürgönyözte Budapestre.⁵⁷ Ennek ismeretében ült össze 1920. május 25-én az a minisztertanács, amelynek az aláírással kapcsolatos egyetlen napirendi pontját maga Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök terjesztette elő.

A kormány először a másnapi, 1920. május 26-i nemzetgyűlési ülésnap napirend előtti felszólalásainak tárgyában döntött. Megállapodás született arról, hogy előbb Teleki Pál külügyminiszter fogja vázolni a kormány álláspontját oly módon, hogy miközben a kényszerhelyzetre történő hivatkozással kifejti a békeszerződés kényszerű aláírásának elkerülhetetlenségét, kitér „az aláírás, vagy pedig annak megtagadásának összes következményeire.”⁵⁸ A kormányülésen jelen lévő Apponyi Albert arra kérte Telekit, hogy felszólalásában egyrészt utaljon bizonyos biztató momentumokra, amely a nemzetgyűlést és az egész or-

szágot „a jövőre nézve... felemelné... a jelenlegi depresszióból” másrészt pedig nyomatékosan utaljon arra, „hogy az aláírás megtagadása egy vabanque [beláthatatlan következményekkel járó kockáztatás – VLT] játék volna az ország léteérdekével.”⁵⁹ Apponyi jelezte továbbá, hogy miután ő korábban is következetesen az aláírás mellett volt, ezért „osztotni akar teljesen a kormány erkölcsi felelősségében”⁶⁰ s Teleki beszéde után, napirend előtti hozzászólásában az aláírás mellett érvelve kér majd szót.

Ezt követően Teleki Pál adott tájékoztatást Praznovszky távirata alapján a Párizsban történekről. Az aláírás tervezett helyéről és időpontjáról, valamint az antant azon kívánságáról, „hogy a békeszerződést a kormány egy vagy több tagja írja alá és ezen meghatalmazottak legkésőbb június hó 2.-án érkezzenek Versailles-ba.”⁶¹

A miniszterelnök ekkor Teleki Pált javasolta aláírónak,⁶² amit Apponyi határozottan helytelenített. Érvei szerint „a külügyminiszter... erdélyi ember, és ha ezt a békeszerződést egy erdélyi ember írja alá, úgy ez végzetes benyomást tenne az elszakadt erdélyi részek magyarságának keretében.”⁶³ Teleki válaszában kifejtette, hogy amikor elvállalta a külügyminiszteri feladatot, tisztában volt annak következményeivel, s nem akart a felelősség elől meghátrálni. Bejelentette ugyanakkor, „hogy amennyiben a minisztertanács határozata alapján ő volna kénytelen aláírni a békeszerződést, úgy Versailles-ból való visszatérte után nemcsak miniszteri állásáról mondana le, de lemondana [nemzetgyűlési – VLT] mandátumáról is és teljesen félrevonulna a politikai életből.”⁶⁴ Teleki a minisztertanácsi ülés során még egyszer megismételte⁶⁵ az aláírásra vonatkozó előbbi kijelentését, de a kormány ekkor még nem hozott határozatot ebben a külügyminiszter személyét érintő kérdésben. A továbbiakban a francia pénzügyi és hivatalos körökkel folytatott tárgyalásokról vitázott hosszan a kormány. Így aztán az aláírás kérdése már csak a következő, május 27-i ülésen került ismételt szóba.

2.5. Ki legyen az aláíró? Élesedik a vita! A minisztertanács 1920. május 27-i ülése

A nemzetgyűlés 1920. május 26-i ülése az előző napon megtárgyalt és elfogadott forgatókönyv szerint zajlott le. Napirend előtt előbb Teleki, majd Apponyi kért szót, s a kormányülésen jelzett módon érveltek az elkerülhetetlen aláírás mellett.⁶⁶ Miután ezt a parlament kényszeredetten, de tudomásul vette, most már tényleg nem maradt más hátra, mint az aláírók személyének kormány általi kijelölése. Hiába gondolta azonban néhány nappal korábban Teleki még azt, hogy „nem oly fontos” „hogy ki írja alá magát a béke okmányt”,⁶⁷ az 1920. május 27-én estére összehívott minisztertanácsban a béke aláírásának kérdésében kibontakozó vita erre alaposan rácsafolt.

A napirend felvezetéseként Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök, nyilván Teleki kiállításba helyezett lemondására utalva, biztosította a kormány tagjait, hogy az aláírás az érintett miniszterre nézve nem járhat személyes felelősséggel, hiszen annak ódiumát az egész kormány kénytelen viselni. Ezt követően Teleki Pál külügyminiszter és Emich Gusztáv kereskedelemügyi miniszter személyében javaslatot tett az aláírókra.⁶⁸ Emich azonban visszatartotta a felkérést, s egyrészt egészségi állapotára hivatkozott, aminek egy ilyen hosszú utazás nem tenne jót. Másrészt azzal érvelt, hogy a küszöbön álló – általa egyébként határozottan ellenzett – magyar-francia gazdasági megállapodások aláírása és annak esetleges végrehajtása is rá fog hárulni, ami így együttesen számára vállalhatatlan. Hozzátette továbbá, ha mégis rá esne a választás, „ugyanazon álláspontra kellene helyezkednie, mint a külügyminiszter úrnak, aki már a múlt miniszter tanácsban [1920. május 25-én – VLT] kijelentette, hogy amennyiben neki kellene aláírnia a békeszerződést, úgy ebből levonná a maga személyére nézve a konzekvenciát.”⁶⁹ Simonyi-Semadam ezen utóbbi megjegyzésre válaszul arra kérte a kormány tagjait, „hogy ne állítsák fel azon princípiumot [alapelve – VLT], hogy

aki a békeszerződést aláírja, annak le kellene mondania állásáról.”⁷⁰ A miniszterelnök kérése azonban, mint a későbbiekben látni fogjuk, nem talált meghallgatásra.

A vita ezt követően egy újabb szemponttal egészült ki. Ez Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter nevéhez fűződik, aki annak a véleményének adott hangot, hogy elegendő lenne, ha csupán egy személy, nevezetesen a külügyminiszter lenne az aláíró. Ugyanakkor azonban támogatta Emich kiutazását is, mert azt jó alkalomnak tartotta arra, hogy a kereskedelemügyi miniszter Párizsban a tervezett gazdasági megállapodásról tárgyalásokat folytasson.⁷¹ Ez utóbbi javaslatot azonban nemcsak Emich, hanem Teleki sem támogatta, s nem tartotta előnyösnek azt, „ha a békeszerződés aláírása céljából kimenő miniszterek a gazdasági megállapodások tekintetében is tárgyalnának.”⁷² Teleki ugyanis pontosan ismerte azt a francia álláspontot, miszerint a franciáknak ígért gazdasági előnyökért cserébe kilátásba helyezett francia politikai támogatás csak az aláírást követően realizálódhat. A francia kormánynak erről szóló nyilatkozatát Maurice Fouchet, az 1920. május 19-én Budapestre kinevezett, de állomáshelyét hetekkel korábban, március végén elfoglaló francia főmegbízott már 1920. május 18-án közölte a magyar politikai vezetéssel.⁷³ Ezért Teleki az egész gazdasági megállapodásról úgy vélekedett, „hogya megkapjuk a politikai előnyöket, akkor megkötjük a franciákkal a szerződést, ha ellenben nem kapjuk meg a politikai előnyöket, akkor az egész kérdést egy olyan gazdasági dolognak kell tekintenünk, mely szerint azt csak a gazdasági, illetőleg üzleti szempontból lehet letárgyalni.”⁷⁴ Rubineknek ezt a felvetését így aztán nem is tárgyalta tovább a minisztertanács. A két kiküldött kérdésről viszont tovább folytatódott a vita.

A kettős miniszteri aláírás javaslatát Teleki is támogatta, s kifejtette azon véleményét, miszerint ha ő lenne az egyik aláíró, a másik személynek olyan miniszternek kellene lennie, aki nem a megszállott, elcsatolandó területekről származik.⁷⁵ A külügyminiszter ezzel az Apponyi által korábban már felvetett gondolatot ismételte meg. Igaz, Apponyi ezzel akkor érvelt, amikor ellenezte, hogy az aláíró az erdélyi illetőségű Teleki legyen.

Szoós Károly honvédelmi miniszter is a kettős aláírást támogatta és a miniszterelnököt, mint a kabinet legtekintélyesebb tagját tartotta legalkalmasabbnak erre a feladatra. Rubinek ellenben továbbra is kitartott amellett, hogy a békeszerződést, miszerint az a külügyminiszter hatáskörébe tartozik, egyedül Teleki jegyezze ellen. Simonyi-Semadam erre keresztkérdéssel fordult Rubinekhez: „a földművelésügyi miniszter úr... esetleg nem akar-e... kimenni a békeszerződés aláírására.”⁷⁶ A választ Teleki adta meg, aki elvetette a javaslatot mondván, hogy az egyáltalán nem lenne szerencsés, ha egy tekintélyes politikai párt vezetője utazna ki az aláírásra.⁷⁷ Teleki nyilván a helyzet belpolitikai kockázatát is mérlegelte, amikor a nemzetgyűlés legerősebb pártjának, a Kisgazdapártnak az egyik legprominensebb képviselőjét akarta megóvni az aláírás belpolitikai következményeitől.

A minisztertanácsi ülés ekkor jól érzékelhetően a személyi ötletelés stádiumába lépett. Előbb sokorópátkai Szabó István kisgazdaminiszter állt elő újabb személyi javaslattal, s talán a legbizarrabb érveléssel, amikor Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti minisztert javasolta, azzal, hogy Benárd utazzon Párizsba „akinek neve úgyszólván francia hangzású.”⁷⁸ Majd pedig Emich Gusztáv avanszálta lehetséges aláírónak indoklás nélkül Ferdinándy Gyula igazságügyminisztert.⁷⁹ Rubinek, s vele együtt Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter ismételtlen visszatértek azon korábbi állásponthoz, miszerint elegendő, ha egy kormánytag utazik Párizsba. Haller mindemellett azért újabb személyi javaslattal is élt, s Praznovszky Ivánt, a békedelegáció volt főtitkárát, rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert ajánlotta.⁸⁰ Haller ezzel az indítványával egy lényegesen új elemet emelt be a vitába, hiszen olyan személyre tett javaslatot, aki külügyi kormánytisztviselőként a szűkebb kabinetnek ugyan nem, de mint meghatalmazott miniszter, a tágabban értelmezett kormánynak tagja volt.

A miniszterelnök látva azt, hogy konszenzus egyedül Teleki személyében alakult ki, s a vita kezdett egyre parttalanabbá válni, kísérletet tett a határozat kimondására azzal a tartalommal, hogy a „minisztertanács felkérése folytán a külügyminiszter úr menjen ki egyedül a békeszerződés aláírására.”⁸¹ Ez azonban ekkor mégsem történt meg, mivel több kormánytag – Soós Károly, Rubinek Gyula és nagyatádi Szabó István közlélmézési miniszter – is szót kérve, kiegészítő javaslattal élt, s Teleki korábban jelzett lemondási szándékára reagálva kifejtették, hogy az aláírás utáni személyi következtetés levonását nem tartják elfogadhatónak. Különösen nagyatádi Szabó István érvelése volt megalapozott, aki szerint „abból komplikációk támadnának, ha a nagyhatalmak megtudják, hogy a külügyminiszter úr aláírja ugyan a békeszerződést, de azután lemond. Ez esetben nem vennék komolyan a magyar békeszerződés aláírása tekintetében hozott elhatározásunkat.”⁸² Simonyi-Semadam Sándor válaszában kijelentette, hogy ha Teleki az aláírás után mégis ragaszkodna eredeti szándékához és lemondana, a kabinet szolidaritást vállalva vele, ugyanezt tenné.⁸³

Teleki nem reagált érdemben milderre, hanem visszatért azon álláspontjához, hogy ha ő lenne az aláíró, „még valaki kísérje ki őt Párizsba.”⁸⁴ Ezzel a kormányülés visszakanyarodott ahhoz a korábbi ötletelési szakaszhoz, amelyet a miniszterelnök határozati indítványával megpróbált átlépni. Maga Simonyi-Semadam sem tudta azonban kivonni magát a kialakuló vitából, s második aláírónak Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert ajánlotta. Soós Károly Ferdinándy Gyulát, Rubinek Dr. Lipták Pál nemzetgyűlési képviselőt, kereskedelemügyi államtitkárt, Benárd Ágost pedig ismételt Praznovszky Ivánt tartotta legalkalmasabbnak.⁸⁵

Teleki, aki érzékelhette, hogy a vita egyre inkább kezd nem kívánatos mederbe terelődni, ekkor egy Párizsból kapott információra hivatkozva felhívta minisztertársai figyelmét arra, hogy a békekonferencia két meghatározó súllyal bíró kormánytag kiutazását óhajtja. A miniszterek közül azonban többen nem értették meg a Teleki által elmondottakat. Rubinek továbbra is Dr. Liptákot favorizálta, s vele együtt nagyatádi Szabó István és Bleyer Jakab, a nemzeti kisebbségek minisztere újfent úgy vélekedtek, hogy elég, ha csak egy kormánytag írja alá békeszerződést. Velük ellentétben Soós Károly és Simonyi-Semadam Sándor akceptálták Teleki érveit, s a kettős miniszteri aláírást támogatták.⁸⁶ A miniszterelnök ekkor kérdést intézett Benárd Ágosthoz, hogy ő hajlandó lenne e elkísérni a külügyminisztert? Benárd a kérdésre határozott elutasítással válaszolt: „ő semmi esetre sem hajlandó kimenni, sőt tovább menne, ő már most levonná a maga személyére nézve a konzekvenciát és lemondana, ha a minisztertanács azt óhajtáná, hogy ő írja alá a békeszerződést.”⁸⁷

Már-már úgy tűnt, hogy nem lesz olyan kormánytag, aki Teleki mellett második aláíróként vállalná a békeszerződés ellenjegyzését, amikor Soós Károly honvédelmi miniszter a vitát lezárandó, erdélyi származása ellenére „miután látja, hogy egyik miniszter úr sem hajlandó a külügyminiszter urat elkísérni, úgy hajlandó ő kimenni, és mint második aláírni a békeszerződést.”⁸⁸ Hiába vállalta azonban magára Soós Károly az aláíró hálátlan szerepét, a vita ezzel mégsem jutott nyugvópontra. Rubinek és Ferdinándy miniszterek ugyanis mondván, „ha egy aláírással meg tudunk szabadulni a békeszerződéstől, úgy minek menjen ki két miniszter” ráadásul „miután az egész kabinet szolidaritást vállal az aláíró miniszter úrral szemben, úgy teljesen elegendő... ha a külügyminiszter úr egyedül megy ki Párizsba...”⁸⁹ továbbra is elleneztek a kettős aláírást. Soós felajánlkozását egyébként Teleki sem támogatta. Nem politikai vagy személyes okokból, hanem az Apponyi által már korábban jelzett morális szempontból. Teleki egyértelműen kijelentette, hogy olyan minisztert kíván maga mellett tudni, aki nem a megszállt területekről származik.⁹⁰ Dömötör Mihály ekkor újból felvetette Benárd Ágost nevét,⁹¹ de a miniszterelnök ekkor már véget kívánt vetni a vitának.

Simonyi-Semadam Sándor látva, hogy a kormány nem tud egyhangú döntést hozni, szavazásra bocsátotta a kérdést: „a minisztertanács honorálja e a külügyminiszter úr óhaját, szóval, hogy két miniszter urat akar-e kiküldeni a békeszerződés aláírására.”⁹² Teleki javaslatát mindössze négy kormánytag – maga az előterjesztő külügyminiszter, Dömötör Mihály belügyminiszter, Soós Károly honvédelmi miniszter és báró Korányi Frigyes pénzügyminiszter – támogatta. A többiek, szám szerint nyolcan, köztük Benárd Ágost is, egy miniszter kiküldése mellett voksoltak. A nem szavazó miniszterelnök ennek megfelelően mondta ki a kormány határozatát.⁹³

Teleki a határozathozatalt követően arra kérte a miniszterelnököt, hogy a jegyzőkönyvbe ne kerüljön bele, hogy a „minisztertanács azonosítaná magát vele az esetben, ha az aláírásból kifolyólag ő a saját személyére vonatkozólag a konzekvenciákat levonná.” Vagyis az ő aláírás utáni lemondása esetén a kormány ne tegyen hasonló lépést. Simonyi-Semadam erre nem volt hajlandó, mondván, hogy a „minisztertanács e tekintetben már határozott”. Egyben kérte Telekit, hogy kérését tekintse tárgytalannak.⁹⁴

2.6. Ki legyen az aláíró? A honvédelmi miniszter vállalná. A minisztertanács 1920. május 28-i ülése

Az 1920. május 27-én a késő esti órákban a békeszerződés aláírásának tárgyában meghozott minisztertanácsi határozatról Maurice Fouchet budapesti francia főmegbízott már másnap délelőtt értesült. Hogy ki, mikor és milyen módon tájékoztatta a főmegbízottat, arról a május 28-án délutánra sebtében összehívott, meglehetősen csonka kabinet – a miniszterek közül mindössze hatan: Teleki Pál, Korányi Frigyes, Emich Gusztáv, Haller István, Ferdinándy Gyula és Benárd Ágost tudtak csak megjelenni⁹⁵ – előtt nem tett említést a miniszterelnök. Fouchet mindenesetre az információt kaphatta hivatalosan, vagy akár informátor útján is. Az előbbi esetben Simonyi-Semadam Sándor, vagy Teleki Pál jöhetnek számításba, míg az utóbbinál bárki az ülésen jelen lévő kormánytagok közül kiszivárogtathatta a döntést. A Simonyi-Semadam – Teleki-féle verziónak ellent mondani látszik, hogy egyrészt a május 27-i minisztertanácsi határozat nem szólt a közlés idejéről és annak módjáról, másrészt pedig a május 28-i kormányülésen egyikük sem tett utalást a Maurice Fouchet-val történt esetleges kapcsolatfelvételükről. Ugyanakkor az aláíró(k) nevének hivatalos közlését sem lehetett túlzottan halogatni, mivel a magyar kormány küldötteinek a békekonzferencia jegyzéke szerint június 2-ig meg kellett érkeznie Párizsba.⁹⁶ Ez pedig azt feltételezi, hogy ha megszületett az aláíró személyéről a döntés, azt célszerű volt minél hamarabb tudatni a francia főmegbízottal. Az aláíró személyének a híre azonban túlzottan is gyorsan jutott el Fouchet-hoz, aki már május 28-án délután fél egykor a kormányzónál járt ez ügyben. Nem kizárható, de aligha életszerű, hogy az éjszakába nyúló minisztertanácsot követően már másnap reggel, de legkésőbb a délelőtti órákban a magyar kormány hivatalosan tájékoztatta volna az aláíró személyéről a főmegbízottat. Ráadásul erre utaló megjegyzést sem a miniszterelnök, sem a külügyminiszter nem tett. Mi okuk lett volna azt elhallgatni? Ebben az esetben pedig marad a kiszivárogtatási verzió, ami mellett leginkább két nyomós érv szólhat. Az egyik, az információ meglepően gyors eljutása Fouchet-hoz, míg a másik, hogy a főmegbízott nem csak arról tudott, hogy Telekit jelölte ki a minisztertanács az aláírásra, hanem arról is tudomással bírt, hogy Teleki az aláírást követően le kíván mondani hivataláról. Márpedig ez a hivatalos tájékoztatásban – ha egyáltalán volt ilyen – aligha szerepelhetett, s ezt csak olyan személy közölhette Fouchet-val, aki részt vett a május 27-i minisztertanácsi vitában. Ez persze bármelyik miniszter lehetett, de még Simonyi-Semadam, vagy akár Teleki is. Informálisan bármelyikük értesíthette a főmegbízottat a kormány döntéséről, s egyben Teleki lemondási szándékáról.

A legvalószínűbbnek az tűnik, hogy maga Teleki Pál külügyminiszter tájékoztatta Fouchet főmegbízottat a minisztertanács személyét érintő határozataról, s az aláírást követően tervezett politikai lépéséről. Fouchet ezt követően lépett akcióba, mert az ekkor franciabarát politikusként Párizsban elkönyvelt Telekinek a külügyek éléről történő távozásával a francia orientáció bukásától tartott. Fouchet tehát minden eszközzel meg kívánta akadályozni Teleki szerepvállalását az aláírásban, s erről magát Telekit is meggyőzhette. Ezért jelent meg május 28-án előbb Horthynál, majd ezt követően a miniszterelnöknél, ahol egyértelművé tette „jobbna tartaná, ha nem a külügyminiszter ír alá a békét, mert a francia hivatalos körök megnyugvással vennék, ha a külügyek vezetésében nem állana be változás és a külügyi miniszteri tárcát továbbra is Teleki Pál gróf tartaná meg.”⁹⁷

Fouchet-nak az aláírás tárgyában legmagasabb helyen történt interveniálása merőben új politikai helyzetet teremtett, ami a kormány azonnali összehívását tette szükségessé. Miután Simonyi-Semadam Sándor tájékoztatta a főmegbízott álláspontjáról a kabinet ülésén megjelent hat minisztert, bejelentette, hogy a május 27-én az aláírás tárgyában hozott minisztertanácsi határozatot „miszerint Teleki Pál gróf kéretett fel a békeszerződés aláírására” vissza kell vonni, s más aláírókat kell kijelölni.⁹⁸ Fouchet-t Simonyi-Semadam azon érve sem győzte meg, miszerint „a kabinetben nagyon kevés olyan miniszter van, aki franciául tud” s kijelentette: „az nem játszik oly nagy szerepet a béke aláírásánál, miután az illetőnek az aláírás aktusán kívül semminemű más szerep nem jut.”⁹⁹

A miniszterelnök tehát kénytelen volt új személyi javaslattal előállni, s Ferdinándy Gyula igazságügy miniszter gondolatát támogatva, Benárd Ágost és Emich Gusztáv neveit vetette fel.¹⁰⁰ Emich válaszában először azt hangsúlyozta, hogy ha a minisztertanács egyhangúan őt kéri fel a békeszerződés aláírására, az alól nem vonná ki magát. Ebben az esetben viszont a franciákkal kötendő gazdasági megállapodást nem hajlandó aláírni, mert e két fajsúlyos okmányon nem kívánja egyszerre szerepeltetni a nevét. Simonyi-Semadam ezt a problémát azzal próbálta meg feloldani, hogy a gazdasági megállapodás tárgyában születendő opciós levél aláírását a külügyminiszterrel együtt magára vállalta.¹⁰¹ Ezzel úgy tűnt, a kérdés eldőlt. A miniszterelnök azonban nem ezt a tartalmú határozatot mondta ki, hanem csak a május 27-i döntés megváltoztatásáról szólót. Azaz, hogy ne Teleki Pál legyen az aláíró, s ne egy, hanem – nyilván Fouchet nyomására – két miniszter utazzon Párizsba.¹⁰² Ezzel viszont újabb vitát generált, amiben először Emich fejtette ki azon álláspontját, hogy ő lemondana a békeszerződés aláírása után.

Simonyi-Semadam látva Emich hajthatatlanságát, Ferdinándy Gyula és Benárd Ágost minisztereket kérte fel az aláírásra. Mind Ferdinándy mind Benárd azonban a leghatározottabban tiltakoztak, s egyértelműen kijelentették „nem vállalják a kimenetelt.”¹⁰³ Ferdinándy még azzal is érvelt, hogy nem tud franciául, kassai születésű révén a megszállt területekről származik, s ha a külügyminiszter nem vállalja, akkor erre ő sem hajlandó.¹⁰⁴ A miniszterelnök erre visszatért az Emich – Benárd-féle alternatívához, mire válaszolva Emich megismételte korábbi álláspontját. Ha neki kell aláírnia, lemond. Ekkor Haller István válás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnök korábbi felvetését propagálva Ferdinándy Gyula pénzügyminiszter kiutazását javasolta. Ferdinándy megismételte korábbi érveit, melyekhez hozzáfűzte: hivatali teendői, elsősorban az előkészítés alatt álló adótörvények munkálatai miatt a több napos távollét számára elfogadhatatlan.¹⁰⁵

Az egyre érzékelhetőbben kínossá váló helyzetben a miniszterelnök a kormány azonnali lemondását indítványozta. A javaslatra Haller István egyrészt azzal reagált, hogy maga Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök vállalja el az aláíró szerepét. Másrészt eléggé álszent módon kijelentette, hogyha ő bírná a francia nyelvet, kiutazna Párizsba. Simonyi-Semadam meglehetősen szűkszavúan reagált Haller felvetésére. Elutasította az aláírást és egyúttal kilátásba helyezte lemondását. A miniszterelnökhöz hasonlóan nyilatkozott Emich Gusztáv is.¹⁰⁶

Ebben a már-már megoldhatatlannak látszó, kritikus pillanatban Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter kért szót, s indítványában a kabinet számára elfogadható, az adott helyzetben az ügyet és a kormányt egyaránt megmentő megoldási javaslatot vázolt fel: emlékeztette a jelenlevőket a minisztertanács május 27-i ülésére, ahol Soós Károly „honvédelmi miniszter úr kijelentette, ha senki, úgy ő hajlandó kimenni és a békét aláírni.”¹⁰⁷ Haller azonban, aki vagy nem figyelt, vagy egyszerűen nem értette meg Benárd mentő ötletét, Benárdot és saját államtitkárát, Pekár Gyulát ajánlotta, mint az aláírásra legmegfelelőbb személyeket. Utóbbit kitűnő megjelenésű, reprezentálni tudó és franciául kiválóan beszélő minisztériumi szakembernek írta le.¹⁰⁸ Haller ezzel a felvetésével nem csupán új, eddig még el nem hangzott nevet hozott be a vitába, hanem kis időre elterelte a polémia menetét Benárd javaslatáról is. Egyedül Ferdinánd Gyula pénzügyminiszter volt az, aki a két javaslatot megpróbálta összefésülni úgy, hogy Soós és Pekár együttes kiküldetését propagálta.¹⁰⁹

Az ezután kialakult rövid polémiában¹¹⁰ Haller és Teleki – utóbbi mindeztidáig látványosan távol tartotta magát a vitától, s ezúttal sem exponálta túlzottan magát – nyilván az aláírás melletti meggyőzés érdekében arra hívták fel minisztertársaik figyelmét, hogy a magyar közvélemény amúgy is közönyösen, mondhatni apátiával veszi a békeszerződés aláírását, s így nem igazán számít az aláíró személye. Ezzel nyilván egyrészt az aláírók válláról igyekeztek a felelősség terhét levenni, másrészt azt tudatosítani, hogy a személyi konzekvenciák levonásának előzetes bejelentése az aláírók részéről értelmetlen és szükségtelen. Javaslatuk azonban ekkor még nem talált meghallgatásra.

A miniszterelnök, aki érzékelhetően ekkora már a vita lezárását szerette volna elérni, a kabinetnek bejelentette, hogy azzal az indítvánnyal keresi meg Horthy Miklós kormányzót, hogy Emich Gusztáv kereskedelemügyi miniszter hajlandó vállalni az aláírást, ha azt még egy miniszter társaságában teheti meg, de „a béke aláírása után demisszionál [lemond – VLT]”¹¹¹ Határozat azonban még ezúttal sem született. Előbb Benárd Ágost nyomatékosította „hogy ő ma úgyis elutazik és inkább lemond, mintsem aláírja a békét” majd Korányi Frigyes pénzügyminiszter ellenezte Emich Gusztáv személyét, mint lehetséges aláíróét. Haller István ezúttal sem állta meg, hozzászólás nélkül, s Benárdnak címezve epésen megjegyezte: „érthetetlennek tartja miniszter úrnak álláspontját, hiszen egyhangúlag határozta a minisztertanács azt, hogy a békét aláírjuk.”¹¹² Saját személyét azonban ő sem propagálta.

Teleki – aki a jegyzőkönyv tanúsága szerint ekkor szólt hozzá másodszor a vita során – azzal próbálta menteni a helyzetet, hogy megismételve Simonyi-Semadam Sándornak a május 27-i minisztertanácscon elhangzott javaslatát, s Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert ajánlotta második aláírónak. Egyben megemlítette Drasche-Lázárról, „hogy biztos értesülése van, hogy hajlandó kimenni Párizsba a békét aláírni.”¹¹³

Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök ráérezve ekkor az ülés politikai pillanatának lehetőségére, Benárd, Haller és Teleki miniszterek személyi indítványait összefoglalva előterjesztette határozati javaslatát: „a békeszerződés aláírása végett Soós honvédelemügyi miniszter úr, Pekár Gyula kultusz minisztériumi államtitkár és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ utazzanak ki Párizsba.”¹¹⁴

Simonyi-Semadam a kormány személyi döntését követően azonnal szünetet rendelt el, s Horthy kormányzóhoz sietetett, hogy tájékoztassa őt a kormányban kialakult vitáról, s a kabinet határozatáról. A miniszterelnök azonban semmit sem akart a véletlenre bízni. Ezért a kormányzói látogatás előtt telefonon felhívta a Zalaegerszegen szemlélt tartó Soós Károly honvédelmi minisztert, s tájékoztatta őt a kormány döntéséről. Soós Károly fegyelmezett és szavát tartó katonaként nem vonta vissza előző napi nyilatkozatát, s vállalta a béke aláírását. Az államfőtől mintegy félórai távollét után visszatérő miniszterelnök, miután ismét

telten megnyitotta a minisztertanácsot, a kormánynak beszámolt a Horthyval és Soóssal folytatott tárgyalásairól. Elmondta, hogy Horthy egyetértett az aláírók személyével, s „még jónak is találja azt, hogy az a látszat lesz, hogy a kormány tagjai közül egyik sem akarta aláírni a békét és így quasi [szinte – VLT] rá kellett parancsolni egy katonára, hogy a békét aláírja.”¹¹⁵

A kormányzói egyetértéssel meghozott minisztertanácsi határozat alapján úgy tűnt, hogy lezárult egy több napos, néha még a személyeskedést sem nélkülöző, sokszor már-már a kormány lemondásával fenyegető terméketlennek és kilátástalannak is tűnő nehéz vita, s eldőlt a trianoni békeszerződést aláírók személye. Az 1920. május 30-án megjelenő országos napilapok a Magyar Távirati Iroda közleményére hivatkozva erről tudósították is a közvéleményt, s közölték olvasóikkal, hogy Soós Károly honvédelmi miniszter utazik a békeszerződés aláírására Párizsba.¹¹⁶

2.7. Ki legyen az aláíró? Az elveszettnek hitt jegyzőkönyv. A minisztertanács 1920. május 31-i ülése

Alig száradt meg azonban a miniszterelnök és a miniszterek aláírása az 1920. május 28-i jegyzőkönyvön, amikor a május 31-i kormányülésen Simonyi-Semadam Sándor az időközben bekövetkezett, lényeges változásokról volt kénytelen beszámolni a kabinet tagjainak. A miniszterelnök egy olyan alapvetően új helyzetről adott tájékoztatást az ülés kezdetén jelen lévő hét miniszternek, ami annullálta a május 28-án a békeszerződést aláírók személyéről hozott kormánydöntést. A későbbiekben az aláírásra véglegesen kijelölt Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter ekkor még nem volt jelen az ülésen, s nyolcadik kormánytagként csak később csatlakozott minisztertársaihoz.

A Magyar Országos Levéltárban őrzött,¹¹⁷ de mindez ideig megsemmisültnek, vagy csak valahol lappangónak tartott¹¹⁸ 1920. május 31-i kormányülés jegyzőkönyve végérvényesen eloszlathatja azokat a találgatásokat, tévhiteket és mítoszokat¹¹⁹ miszerint a miniszterek sorshúzással választották volna ki az aláíró személyét¹²⁰ vagy azokat az alaptalan vádak, hogy Benárd Ágost maga ajánlkozott volna az aláírásra.¹²¹ De a megkerült jegyzőkönyv alapján elvethetjük azt a történeti feltételezést is, miszerint Soós Károly személyét maguk a franciák ellenezték, akik „talán... felismerték, amit Horthy jó látszatnak tartott, [ti. hogy egy katonára kellett ráparancsolnia – VLT] és aláíróként egy „igazi” minisztert követeltek.”¹²²

Lássuk tehát mi is történt?! Miért kellett megváltoztatni az 1920. május 31-i kormányülésen a május 28-i, Horthy által is elfogadott határozatot? Milyen körülmények között született meg az a döntés, amely immáron véglegesen kijelölte a még aznap este Párizsba utazó aláírók személyét?

Az alapvetően új szituációt az idézte elő – kezdte expozéját a miniszterelnök –, hogy a zalaegerszegi szemleújtjáról Budapestre visszatérő Soós Károly honvédelmi miniszter azzal kereste fel, „hogy a nemzeti hadsereg körében erős mozgalom indult meg az ellen, hogy éppen a honvédelmi miniszter írja alá a békét.” A katonák körében annak ellenére alakult ki ez a hangulat, hogy Soós Károly személyét maga a kormányzó is pártolta, aki szerint „talán még jó benyomást [is – VLT] fog tenni az országra az, ha látják, hogy senki sem akarta aláírni a békét és egy katonára kellett ráparancsolni, hogy ezen szomorú kötelességnek megfeleljen.”¹²³ A hadsereg legfelsőbb vezetői május 31-én, még a kormányulást megelőzően személyesen is felkeresték a honvédelmi minisztert. Berzeviczy Béla altábornagy, vezérkari főnök és Dáni Béla a budapesti katonai körletparancsnok jártak Soós Károlynál „és kifejezést adtak a nemzeti hadsereg nevében azon meggyőződésüknek, hogy igen lesújtólag hatna a nemzeti hadsereg körében, ha a honvédelmi miniszter úr menne ki Pá-

rizsba a békét a kormány nevében aláírni.”¹²⁴ Soós egyébként a kormányülés egy későbbi szakaszában elmondta, hogy ő a Simonyi-Semadammal folytatott telefonbeszélgetés során azért mondott igent az aláírásra, mert a miniszterelnök szavait a kormányzó személyes kívánságaként értelmezte. Ezért Zalaegerszegről hazatérve haladéktalanul felkereste Horthyt, s arról érdeklődött a kormányzótól, vajon tényleg ezt kívánja e tőle? Horthy válaszában tudatta Soóssal, hogy a honvédelmi miniszter jelölése nem az ő kérése volt, hanem a kormány javaslata. A honvédelmi miniszter tehát a kormányzóval és a nemzeti hadsereg meghatározó vezetőivel folytatott beszélgetések ismeretében érkezett a minisztertanács ülésére, ahol egyértelműsítette: „Ha a kormány mégis kívánná azt, hogy ő írja alá a békét, úgy hajlandó ebből a konzekvenciát levonni és még ma lemond állásáról.” Egyben nehezményezte a távollétében a minisztertanácsban a személyével összefüggésben hozott döntést, mert véleménye szerint az „elsősorban reá tartozik, hogy elvállalja-e ezen megbízatást vagy sem.”¹²⁵

Az országnak ebben súlyos és válságos nemzetközi és katonapolitikai helyzetében a nemzeti hadsereg akaratát nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Ezzel minden érintett tisztában volt. A minisztertanács és a kormányzó is. Soós Károly honvédelmi miniszter, mint a béke lehetséges aláírója, a kialakult helyzetben nem vállalta és nem is vállalhatta el ezt a kormány megbízatást.

De nem csak Soós Károly, hanem Pekár Gyula kultuszminisztériumi államtitkár is viszszaállni kényszerült az aláírástól. Pekár május 31-én személyesen közölte ezt a miniszterelnökkel, amikor hivatalában kereste fel Simonyi-Semadamot. Bizalmasan elmondta neki, „hogy 82 éves édesapja magához kérte őt és felemlítvén előtte azt, hogy ő átélte a szabadságharcot és a világosi fegyverletételt, de azt nem akarja megérni, hogy a fia írja alá a Magyarországot megcsonkító békeszerződést. Ha mégis megtenné, úgy nem akarja őt többé maga előtt látni.”¹²⁶

A miniszterelnök összefoglalta a helyzetet: Teleki Pál külügyminiszter a francia tiltakozás miatt, Soós Károly honvédelmi miniszter pedig a nemzeti hadsereg interveniálása miatt nem lehet az aláíró. A döntés viszont elodázhatatlan: a kormány megbízottjának ma este fel kell szállnia a Párizsba induló vonatra! Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök ekkor, mintegy végső, kétségbeesett kombinációként a már korábban szóba jött báró Lers Vilmos külügyminisztériumi államtitkár hozta szóba. Párizsi lapértésülésre hivatkozott, mely szerint Lers-t a franciák is elfogadnák, mivel a francia alkotmányos rendszerben az államtitkárok is a kormány tagjainak számítanak. Ez utóbbit Teleki sem vitatta, viszont jelezte, hogy Lers hivatalos úton Berlinben tartózkodik, ami lehetetlenné teszi, hogy a megadott határidőre Párizsba érkezzen.¹²⁷

A minisztertanácsban ezzel a béke lehetséges aláírójának személyéről ismételtelen pátthelyzet alakult ki, amit jól érzékeltetett, hogy a kormánytagok újfent a személyes ötletelésbe menekültek. Egyrészt belekapaszkodtak abba lehetőségbe, hogy maguk helyett államtitkári szintű aláíró delegáljanak, másrészt pedig egymást ajánlgatták erre a hálátlan szerepre.

Elsőként Emich Gusztáv hozta szóba általánosságban a politikai államtitkár kiküldését, mint megoldási lehetőséget, amire Rubinek Gyula egyik korábbi álláspontját ismételte meg. Szerinte az aláírás igen is a Külügyminisztérium kompetenciájába tartozik. S ha már Teleki nem jöhet számításba, utazzon Párizsba a helyettese, Kánya Kálmán rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. Emich azonban figyelmeztette a jelenlévőket, hogy Kánya csak követ, s nem államtitkár. Ezért beosztásából adódóan nem felelhet meg a kiszemelt feladatra. Rubinek ezen a problémán úgy lépett volna át, hogy indítványozta Kánya azonnali államtitkári kinevezését. Korányi Frigyes pénzügyminiszter ezzel szemben alkotmányos aggályait hangsúlyozta. Véleménye szerint „hogyha Kányát ki is nevezzük államtitkárnak, úgy ő csak adminisztratív államtitkár lesz és nem politikai államtitkár, mi-

után a politikai államtitkárságnak... az a kritériuma, hogy [az illető – VLT] nemzetgyűlési képviselő is legyen. Már pedig ma estig, ha Kányát ki is lehetne nevezni államtitkárnak,... nemzetgyűlési képviselőt mégsem lehetne csinálni belőle.”¹²⁸ Miután Rubinek ennek ellenére továbbra is ragaszkodott Kánya személyéhez, Teleki Pál volt kénytelen egyértelműsíteni a helyzetet. A külügyminiszter elmondása szerint „Kánya követ a külföld előtt ma úgy áll, mint a politikai osztály vezetője,... tehát egyik főtisztviselője a Külügyminisztériumnak és nem tagja a kormánynak, még akkor sem, ha a külföldi példák szerint a politikai államtitkárokat is a kormány tagjaiul számítja.”¹²⁹ Teleki tehát félreérthetetlenül arra célzott, hogy aláíróként nem lehet csupán államtitkárt jelölni, s a kormánytagok bármennyire is szeretnék, nem tudják elkerülni, hogy ne tényleges minisztert delegáljanak aláírónak. Rubinek Gyula azonban nem értette meg Teleki érvelését. Kányát ugyan nem kényszerítette tovább, de Walkó Lajos személyében egy újabb államtitkár nevét hozta szóba. Ezt viszont Walkó felettese, Korányi Frigyes pénzügyminiszter utasította vissza azzal, hogy államtitkárnak fontos és halaszthatatlan pénzügyi teendői miatt Budapesten kell maradnia. A minisztertanácsban így kialakult helyzetet találóan jellemezték Dömötör Mihály belügyminiszter keserű, öniróniával teli szavai: „a legnagyobb baj az, hogy átszivárgott már a közvéleménybe is, hogy a kormány minden tagja mennyire húzódzik a békeszerződés aláírásától. Igen nehéz tehát most találni olyan embert, aki egy olyan szerepre vállalkozzék, amelyet a köztudat szerint eddig senki sem akart elfogadni.”¹³⁰

Az ötletekből láthatóan kifogyhatatlan Rubinek Gyula ekkor egy korábban már alaposan megvitatott, és elvetett javaslat megismétlésével állt elő. Újfént Emich Gusztáv kereskedelemügyi minisztert ajánlotta a kormány figyelmébe, s tartotta őt a legalkalmasabb aláírónak. Emich ezúttal is tiltakozott, s megismételte korábbi érveit. Utalt a franciáknak küldendő gazdasági megállapodás tárgyában készült opciós levélre, s elvetette annak a gondolatát, hogy két ilyen fajsúlyos dokumentumon is az ő neve szerepeljen. Ráadásul az opciós levelet már el is látta kézjegyével, így minden további aláírás elől határozottan elzárkózott.¹³¹ Rubinek azonban nem hagyta annyiban a dolgot. Továbbra is Emich Gusztávot propagálta, s vele együtt Korányi Frigyes pénzügyminiszter kiküldését. Mindkettőjük esetében érvként hozta fel, hogy az érintett két miniszternek amúgy is követi ambíciói vannak, ami teljességgel összeegyeztethető lenne aláírói megbízatásukkal.¹³² Emich nem reagált Rubinek felvetésére, Korányi viszont igen. A pénzügyminiszter egyrészt megismételte korábbi érveit, miszerint a hamarosan a nemzetgyűlés elé kerülő pénzügyi és adójavaslatok kidolgozása miatt nem távozhat Budapestről, másrészt pedig jövőbeli követi megbízatása jelenleg nem időszérű.¹³³

Rubinek Gyula személyi felvetéseire reagálva Soós Károly honvédelmi és Dömötör Mihály belügyminiszter még egy utolsó kísérletet tettek az Emich Gusztáv által felvetett aggályok feloldására. Azzal a javaslattal álltak elő, hogy a franciáknak küldendő és Emich által már aláírt opciós levél elküldését vissza kellene tartani, azt más miniszternek ellenjegyeznie, s így Emich mentesülne a kettős aláírás politikai súlya alól. Következésképpen vállalhatná a békeszerződés aláírását. Ezt a javaslatot azonban a miniszterelnök nem támogatta.¹³⁴ Az aláíró személyének kérdésében a természetlen vita ezzel tovább folytatódott.

Dömötör Mihály, a francia főmegbízott kifogásait jogászai csűrő-csavarással próbálta meg úgy értelmezni, hogy annak folyományaként lehetséges aláíróként újfént felvetette az ülésről közben időlegesen eltávozott külügyminiszter személyét. Korányi Frigyes azonban ezt gyorsan opponálta. A francia és az angol főmegbízottakra hivatkozva egyértelműen foglalt állást amellett, hogy Teleki Pál nem lehet a békeszerződés aláírója.¹³⁵

Látva azt, hogy a miniszteri szintű aláíró személyében a kormánytagok továbbra sem tudnak megállapodni, Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök mintegy nyomást gyakorolva kormányának tagjaira, nyomatékositotta számukra: az aláírásra csak miniszter jöhet

szóba, államtitkár nem. Utóbbiak ugyanis a magyar közjogi berendezkedés alapján nem tagjai a kormánynak. Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter, aki korábban az egyik leghangosabb szószólója volt az államtitkári szintű aláíróknak, hozzászólásában nem vitatta a miniszterelnök álláspontját, de nem vetette el, sőt nyitva kívánta tartani az államtitkári aláíró lehetőségét. Attól azonban óva intette a kabinetet, hogy hivatalosan érdeklődjék a francia főmegbízott útján, vajon Párizs elfogadna-e kormánytagul egy államtitkárt „mert ha a legfőbb tanács kijelenti, hogy nem elégszik meg egy államtitkárral, hanem egy miniszter kiutazására helyez súlyt, úgy akkor már egy államtitkár egyáltalán nem jöhet kombinációba.”¹³⁶

Az egyre tanácstalanabbá váló kormányülésen ekkor Ferdinándy Gyula és Rubinek Gyula miniszterek Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök nevét hozták szóba. Simonyi-Semadam, aki korábban is határozottan elzárkózott az aláírás elől, láthatóan személyes támadásnak vette ezt, s így is reagált arra. Válaszának első felében nem egészen meggyőző érveléssel úgy fogalmazott, hogy „nem látna konzekvensnek azt, hogy akkor, amidőn mindegyik miniszter úr ki akar térni a béke aláírása elől, akkor éppen a miniszterelnök vállalja-e szerepet.” Majd meglepő módon új érvelésbe fogott, s arra hivatkozott, hogy „elvégre a miniszterelnök súlyban nem a legkisebb tagja a kabinetnek.” Ezzel egyértelműen arra utalt, hogy a békeszerződést annak a miniszternek kellene aláírnia, akinek a politikai szerepe a legkevésbé fontos a kabinetben. Simonyi-Semadam talán maga is meglepődött ezeken a súlyos, a kormány működésére vonatkozó jogszabályok alapján aligha értelmezhető szavakon, mert rögtön korrigált is. Ráadásul korábbi álláspontját homlok egyenest megváltoztatva, maga állt elő az államtitkári szintű aláíró javaslatával, amikor a béke ügyét elsősorban a Külügyminisztérium hatáskörébe utaltak minősítette. Azt javasolta, hogy „Kánya rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter neveztessék ki még ma államtitkárrá és ő utazzék ki Párizsba.”¹³⁷

A rutinos politikusnak számító Rubinek Gyula rögtön ráérzett a miniszterelnök elbizonytalanodására, s röviden konstataálta azt a tényt, amit Simonyi-Semadamnak kellett volna. Bejelentette, hogy a minisztertanács nem tudott megegyezésre jutni a békeszerződés aláírójának személyét illetően, s javasolta, hogy a miniszterek testületileg menjenek át a kormányzóhoz, s az ő döntését kérjék ki az ügyben. Simonyi-Semadam azonban, aki a pillanatnyi megingás után gyorsan visszanyerve lélekjelenlétét azonnal belátta, hogy ez egyet jelentene kormányának bukásával, s arra hivatkozva, hogy ezt a döntést jogszerűen a kormány nem háríthatja át az államfőre, alkotmányellenesnek minősítette Rubinek javaslatát. Rubinek erre válaszul a kormány lemondását és egy olyan új kabinet alakítását indítványozta, amelynek „egyik előre dezinált [kijelölt – VLT] tagja a békét aláírja.” Felvetette egyúttal azt a lehetőséget is, hogy az aláírás idejére, néhány napra Teleki váljon meg a külügyminiszeri posztjától, s arra időlegesen kerüljön kinevezésre Kánya Kálmán vagy Drasche-Lázár Alfréd.¹³⁸

Erről a javaslatról és az azt megelőző vitáról Simonyi-Semadam tájékoztatta a minisztertanács ülésére időközben visszatérő Teleki Pált. Egyrészt kifejtette előtte, hogy a minisztertanácsban azon egyhangú nézet alakult ki, miszerint az aláírásra a Külügyminisztérium hivatott, másrészt az aláíró nem lehet államtitkár, harmadrészt pedig „azon kombináció merült fel, hogy a külügyminiszter úr egy hétre vonuljon el helyéről, és a minisztertanács még ma Drasche-Lázár Alfréd külügyminisztériumi követet hozza javaslatba a kormányzó úr előtt külügyminiszternek és nevezett követ visszatérte után ezen szolgálataért egy követi állást nyerjen.” Miután Teleki nem ellenezte a miniszterelnök előterjesztését, úgy tűnt, hogy a kormány hosszas vita után, de mégis megtalálta a békeszerződés aláírására az egyetlen lehetséges megoldási alternatívát, s Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követben és meghatalmazott miniszterben azt a személyt, aki külügyminiszeri kinevezését követően

az aláírásra is hajlandó. A miniszterelnök, a külügyminiszter és a kormányülésre megérkező Drasche-Lázár Alfréd abban a tudatban indultak Horthy Miklós kormányzóhoz, hogy a minisztertanácsban kialakult konszenzusra az államfő is áldását adja.¹³⁹

A mintegy félórai távollét után, a Sándor Palotába visszatérő miniszterelnök és külügyminiszter azonban arról volt kénytelen beszámolni a kormány tagjainak, hogy Horthy kormányzó még időlegesen sem járult hozzá ahhoz, hogy Teleki Pál távozzon a külügyminiszteri posztról, s helyét mindössze egy hétre is csupán, de Drasche-Lázár Alfréd vegye át. Horthy az előrehaladott magyar-lengyel tárgyalásokkal indokolta döntését, ahol Teleki személyét még rövid időre is nélkülözhetetlennek tartotta.¹⁴⁰ Valószínűbbnek látszik azonban az, hogy a külügyminiszteri poszton, a minisztertanácsban javaslatba hozott időleges személycserét az antant aligha fogadta volna el. Ezt Horthy azonnal átláthatta, s nem támogatta a kormány javaslatát, ami mellesleg már első hallásra is eléggé átlátszó trükknek tűnt. De aligha látta volna szívesen a kormányzó a külügyminiszteri poszton – akár még egy hétre is – azt a Drasche-Lázár Alfrédot, aki 1918 őszén a Károlyi Mihály vezette kormány Külügyminisztériumában, mint az igazgatási főosztály vezetője, aktív szerepet vállalt.¹⁴¹

A kormányzótól visszatérő miniszterelnök beszámolt kormányának arról is, hogy a Horthy Miklóssal folytatott tárgyalásokon maga a kormányzó foglalta össze a kialakult helyzetet, s fogalmazott meg lehetőségeket az aláírók személyre. Tekintettel arra, hogy „sem a külügyminiszter úr, sem a honvédelmi miniszter úr nem jöhetnek tekintetbe, a közgazdasági tárcákat vezető miniszter urak pedig szintén nem igen távozhatnak jelenleg Budapestről [Horthy – VLT], legalkalmasabbnak tartaná, ha vagy Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter úr, vagy pedig Ferdinánd Gyula igazságügy miniszter úr menne ki Párizsba a békeszerződés aláírására.”¹⁴² Ferdinánd azonnal reagált, s határozottan elhárította a személyére vonatkozó javaslatot. Egyrészt ő is a megszállt területről¹⁴³ való származására hivatkozott, másrészt pedig azzal érvelt, hogy „helytelennek tartaná a maga részéről... hogy az országon elkövetett legnagyobb igazságtalanságot éppen az igazságügy miniszter írja alá.”¹⁴⁴

Alig fejezte be Ferdinánd a hozzászólását, amikor hirtelen nem várt esemény történt. A jegyzőkönyv szerint Karcagról „váratlanul” megérkezett a minisztertanács ülésére az addig arról hiányzó, Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter.¹⁴⁵ Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök azonnal átlátta a helyzet kínálatát lehetőséget, s a minisztertanács nevében „azon határozott kéréssel fordul[t] – VLT] a munkaügyi és népjóléti miniszter úrhoz, hogy miután a minisztertanács hosszú tárgyalások után végre azon elhatározásra jutott, hogy a legmegfelelőbb volna, ha ő utazna ki ma este Párizsba a béke aláírására, vállalja magára ezt a feladatot.”¹⁴⁶ Mint a korábban ismertetett vitából az egyértelműen kiderül, Benárd neve egyszer sem merült fel a kormánytagok részéről, mint lehetséges aláíró. Valószínűleg azért nem, mert Benárd már korábban egyértelművé tette, hogy inkább lemond, mind hogy vállalja ezt a feladatot. Benárd Ágost neve csak a miniszterelnök tolmácsolásában, mint a kormányzó egyik lehetséges ajánlata hangzott el, s az semmiképpen sem a kormány elhatározásaként volt értelmezhető, mint ahogyan azt Simonyi-Semadam a kormányülésre megérkező Benárd felé tolmácsolta. A miniszterelnök tehát úgy tűnik ügyesen blöffölt, de legalábbis csúsztatott.

A jegyzőkönyv tanúsága szerint Benárd Ágostot váratlanul és meglepetésszerűen érték a miniszterelnök szavai, amire úgy reagált, „hogy olyan érzés fogja el e pillanatban, mintha ráparancsolnának, hogy menjen rabolni és betörni, belátja azonban, hogy ezen áldozatot a miniszterek egyikének meg kell hozni és ha a minisztertanács így határozott, úgy, bármily nehezebbre essék is ez, kénytelen a minisztertanács ezen határozata előtt meghajolni. Csak azt kéri a minisztertanácstól, hogy úgy a kormányzó úr Ő Főméltósága, mint a miniszterta-

nács a leghatározottabban kérjék őt fel erre és fejezzék ki határozott kívánságukat erre vonatkozóan.”¹⁴⁷

Az a tény, hogy Benárd Ágost, a minisztertanács előtt tett korábbi egyértelmű, az aláírást elutasító nyilatkozataival ellentétben meglepően könnyen, s minisztertársaival ellentétben kifogást nem keresően fogadta a miniszterelnöknek a kormány nevében tett felkérését, több mint meglepő, s számos kérdést vet fel. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy Teleki Pál külügyminiszter a kormányülésről ideiglenesen távozva hol járt, kivel beszélt, s kivel miről egyeztetett, egyeztethetett? Amikor ugyanis Teleki távozott a minisztertanács üléséről, még esélye sem mutatkozott annak, hogy a kormány dönteni tudna az aláíró személyéről. Sőt éppen ellenkezőleg. A vita éppen a legterméketlenebb szakaszába lépett. Teleki, aki érzékelhette a miniszterelnök és a kormány teljes tanácstalanságát, megpróbálhatta a háttérből átvenni az irányítást. Nem kizárt, hogy a francia főmegbízottal, Fouchet-val is felvette a kapcsolatot. Amennyiben ez megtörtént, ennek lehetett a következménye, hogy Fouchet elutasító válaszára Horthy elvetette a Teleki – Drasche-Lázár cserét a külügyminiszteri poszton.

Minden körülmény arra utal, hogy a kormányülést időlegesen elhagyó Teleki, Horthy kormányzónál is járt, és vele személyesen egyeztetést folytatott. Összefoglalhatta Horthy számára a minisztertanácsban addig kialakult patthelyzetet, s egyben tárgyalhattak az aláírásra szóba jöhető lehetséges személyi alternatívákról. Teleki ekkor vethette fel Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter nevét, akivel nemcsak a kölcsönös eszmei és politikai kötelek kapcsolták össze, hanem a budapesti piarista gimnáziumban közösen eltöltött évek is. Nem kizárható, sőt egyenesen feltételezhető, hogy Benárdot, mint lehetséges aláíró, Teleki ajánlotta Horthy figyelmébe, aki ezt a miniszterelnöki és külügyminiszteri találkozó során, már, mint saját személyi javaslatát fogalmazta meg. Ahhoz azonban, hogy Benárd vállalja az aláíró szerepét, Telekinek meg kellett győznie Benárdot. Mégpedig sürgősen. Ezt viszont nehezítette az a körülmény, hogy Benárd ekkor még nem tartózkodott Budapesten, hanem úton lehetett Karcagról a főváros felé. Arról, hogy hol és milyen módon sikerült Telekinek beszélnie Benárd Ágosttal, csak feltételezésekbe bocsátkozhatunk. Nem kizárt a telefonon történt megkeresés, de a téma fontosságára való tekintettel valószínűbbnek tűnik a személyes találkozás. Ez utóbbira Benárd Budapestre érkezését követően azonnal sor kerülhetett. Bárhogyan is történt, Teleki Horthy Miklós személyes kéréséként tolmácsolhatta minisztertársa felé a felkérést, ami elől Benárd nem térhetett ki. A kormányzói felkérésre való hivatkozás mellett szól az is, hogy Benárd, amikor a miniszterelnöknek a minisztertanácsban elhangzott a személyét, mint aláíró szóba hozó javaslata, Benárd válaszában külön kiemelte azt, hogy ha ez Horthy kifejezett kívánsága, annak teljesítése alól nem vonhatja ki magát.

A töredezett mozaikokból összeállni látszik a lehetséges megoldás: Teleki azért távozhatott a minisztertanács üléséről, mert látta a kormány döntésképtelenségét. Horthyt tájékoztathatta minderről, s mint egyetlen lehetséges megoldást, Benárd Ágostot javasolhatta aláírónak, amivel a kormányzó egyet is érthetett. Teleki személyesen egyeztethetett Benárddal, akit a kormányzó kérésére hivatkozva meggyőzhetett arról, neki kell vállalnia az aláírást. Horthy ennek ismeretében javasolhatta Benárdot, mint aláíró, a nála megjelenő miniszterelnöknek, akit minden bizonnyal beavathattak a részletekbe. A kormányzónál tett látogatásról a kormányülésre visszatérő Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök ezek után Benárd Ágostot, mint a Horthy Miklós által az aláírásra javasolt személyt ajánlotta a kormány figyelmébe.

Mindez magyarázatként szolgálhat arra is, vajon miért jelent meg a kormányülésen „váratlanul” Benárd Ágost. Holott arról minden kifogás nélkül távol is maradhatott volna, hiszen előre bejelentett vidéki úton volt. Benárd tehát „váratlanul” de nem véletlenül ér-

kezhették meg a minisztertanács ülésére. Amennyiben helytálló a fentiekben felvázolt okfejtés, úgy Benárd pontosan tudta, hogy milyen felkérés fogadja majd. S azt is tudhatta, hogy bár szabadkozni fog, a kormányzó személyes akarata előtt meg kell hajolnia, s vállalnia kell az aláírással járó hálátlan feladatot.

Természetesen az is életszerű lehetőség, hogy Benárd Ágost miniszterként kötelességének érezte a kormányülésen való megjelenést, még ha késve érkezik is oda. Simonyi-Semadam pedig kapva-kapott az alkalmon, s miután Horthy is szóba hozta Benárd nevét, a miniszterelnök a „váratlanul” megérkező Benárdot azonnali döntés elé állította. Benárd Ágost pedig átérzve a helyzet súlyát, és a miniszteri felelősséget, a kormányzó és a minisztertanács kérése elől nem tudott kihátrálni. Annak ellenére sem, hogy korábban az aláírástól egyértelműen elhatárolódott, s inkább azonnali lemondását helyezte kilátásba. Ezt látszik alátámasztani Benárd Ágostnak tíz évvel az említett események után, az Új Nemzedék tudósítójának adott nyilatkozata: „Május 31-én délután hat óra tájban mit sem sejtve érkeztem vissza Karcagról a fővárosba. Egyenesen a minisztertanácsra siettem, amely éppen ülésezett. De jó, hogy megjöttél! – fogadott a miniszterelnök, te read vártunk, egyhangú határozatunk értelmében neked még ma este Párizsba kell utaznod a békeszerződés aláírására!”¹⁴⁸

Tekintettel arra, hogy az eddig feltárt források alapján az érintettek közül sem Horthy, sem Teleki, sem pedig Simonyi-Semadam Sándor a későbbiekben nem közöltek részleteket a döntés megszületésének körülményeiről, s Benárd is csak a kormányülésről készült jegyzőkönyvvel megegyezően nyilatkozott, ma már nehéz lenne megállapítani, hogy valójában milyen politikai háttér egyeztetések zajlottak le az aláíró személyéről. Ha egyáltalán voltak ilyenek, s nem az adott helyzet kínálta rögtönzésből születettet meg az a határozat, amelyet végül Benárd Ágost elfogadni kényszerült.

A tény az, hogy Benárd, ha kényszeredetten is, de vállalta az aláírást. A kormányzó személyes felkéréséhez azonban ragaszkodott. Ekkor Simonyi-Semadam ismételtén félbeszakította a minisztertanács ülést, s Benárd Ágosttal együtt Horthyhoz sietett. A mintegy fél órás kormányzói audienciáról visszatérve, miután a miniszterelnök újfent megnyitotta a kormányülést, Benárd Ágost kért szót. Felszólalásában kifejtette, „hogy minden érzése a leghatározottabban tiltakozik az ellen, hogy kimenjen Párizsba a békeszerződés aláírására, de miután a kormányzó úr őt a leghatározottabban felkérte és apellált hazafias érzésére, kénytelen volt annál is inkább teljesíteni a kormányzó úr ezen határozott kívánságát, miután ő a kormányzó úrnak hűségesküt tett és így kötelessége ezen kívánságát respektálni.”¹⁴⁹ Benárd tehát Horthy személyes kérésének tett eleget akkor, amikor vállalta az aláírást. Simonyi-Semadam Sándor Benárd álláspontját korrektnek tartotta, és szükségesnek látta, „hogy a minisztertanács is jegyzőkönyvileg kérje fel a munkaügyi és népjóléti miniszter urat, hogy vállalja magára ezen áldozatot.”¹⁵⁰ Simonyi-Semadam azonban további biztosítékokat kívánt adni Benárd Ágostnak. Javasolta, hogy „mondja ki a minisztertanács azt is, hogy ha ebből bármilyen ódium [kellemetlenséggel járó következmény – VLT] származnék is a munkaügyi és népjóléti miniszter úrra és ha ő ezen ódiumból kifolyólag szükségesnek tartaná, hogy lemondjon, úgy a kormány szolidárisnak vallja magát a munkaügyi és népjóléti miniszter úrral és az egész kabinet lemond.”¹⁵¹ Miután a miniszterelnöki előterjesztéssel a kabinet egyetértett, pont került egy több hete tartó, már-már a kormány bukását is előrevetítő vita végére, s megszületett a Simonyi-Semadam-kormány történetének legnehezebb döntése: „a békeszerződés aláírására Benárd Ágost munkaügyi és népjóléti miniszter... és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ meghatalmazott miniszter utazzanak ma este Párizsba.”¹⁵² A minisztertanács május 31-i határozatáról a másnap, 1920. június 1-jén megjelenő lapok csak rövid hírben, kommentár nélkül számoltak be.¹⁵³

JEGYZETEK

1. Apponyi Albert gróf (1933): Élmények és emlékek. Athenaeum Kiadó. Budapest. 224–227. old.
2. Az Apponyi-féle béke delegáció 1920. március végi elutazását követően Párizsban csak Praznovszky Iván, Wettstein János, Bobrik Arnó és Fabró Henrik maradtak.
3. Praznovszky Iván (szül.: Budapest, 1883.) Jogi tanulmányai végeztével lépett állami szolgálatba. 1914-ben az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztériumában lett osztálytanácsos, majd 1919-ben miniszteri tanácsosi kinevezést kapott a Magyar Királyi Külügyminisztériumban. A magyar béke delegáció főtitkáráként, mint a küldöttség munkájának operatív irányítója részt vett az Apponyi Albert vezette békeküldöttség munkájában. 1920. szeptember 6-tól 1922. február 13-ig a párizsi Magyar Királyi Követséget, mint ügyvivő, 1922. február 13. és 1922. november 21. között, mint követ vezette.
4. Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000) Válogatás. A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly-sur-seine-ben I-II. kötetéből. A bevezető tanulmányt írta és az iratokat válogatta Pomogáts Béla. A forrásokat szerkesztett és sajtó alá rendezte Ádám Magda és Cholnoky Győző. Kisebbségkutatás Könyvek. Budapest. 47. old. Romsics Ignác (2005): A trianoni békeszerződés. Osiris Kiadó. Budapest. 176. old.; Galántai József (1990): A trianoni békekötés 1920. A párizsi meghívástól a ratifikálásig. Gondolat Kiadó. Budapest. 145–147. old.
5. A végleges határvonal megállapítására lásd: Sallai János (2004): Az államhatárok. Változó Világ 58. Press Publica. Budapest. 62–81. old.
6. Galántai József (1990) 146. old.; v. ö. Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000) 47. old.; Romsics Ignác (2005) 177. old.
7. Teleki Pál gróf 1920. április 19-től volt a Simonyi-Semadam-kormány külügyminisztere.
8. „A Szövetséges és Társult Hatalmak válaszában kísérőlevele a magyar béke delegáció elnökéhez” címet viselő, Alexandre Millerand által aláírt dokumentumot közli: Galántai József (1990) 223–227. old.; Gerő András (é. n.): Sorsdöntések. Göncöl Kiadó. Budapest. 163–165. old.; Zeidler Miklós (szerk.) (2003): Trianon. Osiris Kiadó. Budapest. 148–150. old.
9. Magyar Országos Levéltár (MOL) K 27 (1920. 05. 07.) 2R/46.
10. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 2R/46.
11. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 2R/46.
12. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 3R/46.
13. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 2R/46.
14. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 4R/46.
15. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.
16. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.
17. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.
18. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 5R/46.
19. Galántai József (1990) 152. old.
20. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 5R/46.
21. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 5R/46.
22. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.
23. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.
24. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 6R/46.; MOL K 27 (1920. 05. 07.) 8R/46.
25. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 7R/46.
26. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 7R/46.
27. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 8R/46.; MOL K 27 (1920. 05. 07.) 9R/46.
28. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 8R/46.
29. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 11R/46.
30. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 9R/46.
31. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 10R/46.
32. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 10R/46.
33. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 11R/46.
34. MOL K 27 (1920. 05. 07.) 11R/46.; MOL K 27 (1920. 05. 07.) 12R/46.

35. Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000) 47–48. old.
36. Teleki Pál 1920. május 10-i beszédét közli Ablonczy Balázs (szerk.) (2000): Teleki Pál. Válogatott politikai írásk és beszédek. Osiris Kiadó. Budapest. 65-88. old.
37. Ablonczy Balázs (szerk.) (2000) 67. old.
38. Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000) 48. old.; Galántai József (1990) 154. old.
39. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 33R/42.
40. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 33R/42.; MOL K 27 (1920. 05. 13.) 34R/42.
41. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 33R/42.
42. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 33R/42.; MOL K 27 (1920. 05. 13.) 34R/42.
43. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 34R/42.; MOL K 27 (1920. 05. 13.) 35R/42.; MOL K 27 (1920. 05. 13.) 36R/42.
44. MOL K 27 (1920. 05. 13.) 36R/42.; MOL K 27 (1920. 05. 13.) 37R/42.
45. Az Apponyi által a békedelegáció nevében Millerand elnöknek 1920. május 16-i keltezéssel írt levelet közli Zeidler Miklós (szerk.) (2003) 151–152. old.
46. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 66R/112.
47. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 67R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 71R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 75R/112.
48. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 78R/112.
49. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 69R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 70R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 71R/112.
50. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 74R/112.
51. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 78R/112.
52. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 79R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 80R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 81R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 82R/112.
53. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 83R/112.
54. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 84R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 85R/112.
55. A Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök és Teleki Pál külügyminiszter által aláírt, 1920. május 17-ei keltezésű levelet közli Zeidler Miklós (szerk.) (2003) 152–153. old.
56. MOL K 27 (1920. 05. 20.) 2R/50.; MOL K 27 (1920. 05. 20.) 3R/50.
57. Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000) 48. old.; Galántai József (1990) 161. old.; Romsics Ignác (2005) 180. old.
58. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 2R/46.; MOL K 27 (1920. 05. 25.) 3R/46.
59. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 3R/46.
60. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 5R/46.
61. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 8R/46.
62. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 8R/46.
63. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 9R/46.
64. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 9R/46.
65. MOL K 27 (1920. 05. 25.) 11R/46.
66. Galántai József (1990) 162. old.
67. MOL K 27 (1920. 05. 17.) 69R/112.; MOL K 27 (1920. 05. 17.) 69R/113.
68. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 20R/55.
69. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 20R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 21R/55.
70. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 21R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 22R/55.
71. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 22R/55.
72. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 23R/55.
73. Ablonczy Balázs (2000): Francia diplomaták Magyarországon 1920–1934. Századok. 2000/ 5. szám. 1151. old.; Ormos Mária (1983): Padovától Trianonig. 1918–1920. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 371., 386. old.; Romsics Ignác (2005) 179–180. old.; Galántai József (1990) 158–159. old.; Ormos Mária (1975): Francia–magyar tárgyalások 1920-ban. Századok. 1975/5–6. szám. 904–949. old.
74. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 23R/55.
75. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 24R/55.

76. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 24R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 25R/55.
77. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 25R/55.
78. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 25R/55.
79. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 25R/55.
80. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 25R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 26R/55.
81. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 26R/55.
82. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 26R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 27R/55.
83. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 27R/55.
84. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 27R/55.
85. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 27R/55.
86. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 28R/55.
87. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 28R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 29R/55.
88. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 29R/55.
89. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 29R/55.
90. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 30R/55.
91. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 30R/55.
92. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 30R/55.
93. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 30R/55.; MOL K 27 (1920. 05. 27.) 31R/55.
94. MOL K 27 (1920. 05. 27.) 31R/55.
95. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 1R/26.
96. Galántai József (1990) 162. old.
97. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 2R/26.
98. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 2R/26.
99. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 3R/26.
100. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 2R/26.
101. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 3R/26.
102. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 4R/26.
103. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 4R/26.
104. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 5R/26.
105. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 5R/26.
106. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 6R/26.
107. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 6R/26.
108. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 7R/26.
109. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 7R/26.
110. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 7R/26.
111. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 7R/26.; MOL K 27 (1920. 05. 28.) 8R/26.
112. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 8R/26.
113. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 8R/26.
114. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 8R/26.
115. MOL K 27 (1920. 05. 28.) 9R/26.
116. Szózat, 1920. május 30.; Pesti Hírlap, 1920. május 30.; Galántai József (1990) 163. old.
117. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Bertók Lajosnak, a Magyar Országos Levéltár II. Polgári kori Kormányservek Főosztálya mb. főosztályvezetőjének és munkatársainak, Klettner Csilla levéltárosnak, Klippel Lajosné levéltári kezelőnek és Horváth Éva ügyviteli alkalmazottnak, hogy az 1920. május 31-i, eddig megsemmisültnek tartott minisztertanácsi jegyzőkönyv felkutatásában segítséget nyújtottak, s azt kutatásaimhoz rendelkezésemre bocsátották.
118. Németh György (2008): Ki volt Benárd Ágoston, a trianoni békeszerződés magyar aláírója? Magyar Nemzet Online, 2008. június 7. <http://jegyzettfuzet.blogspot.com/2009/11/ki-volt-benard-agoston-trianoni.html> (a letöltés dátuma: 2010. szeptember 3.)
119. Erre vonatkozóan lásd Vizi László Tamás (2010): A trianoni diktátum aláírója: a miniszter Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. Történészek, geográfusok és regionalisták folyóirata. III. évfolyam 3. szám 2010/3. No. 10. Főszerkesztő: Dr. Gulyás László. 67–68., 70–72. old.
120. Erre példa: Nemeskürty István (1989): Mi magyarok. Dovin Művészeti KFT. Budapest. 429. old.

121. Erre példa: Szabó Szabolcs (2007): A nyolcvanheteideik. Dunaújvárosi Hírlap, 2007. szeptember 14. http://dh-online.hu/fooldal-velemeney/20070604_a_nyolcvanhetedik (a letöltés dátuma: 2010. szeptember 3.) Az ehhez hasonló vádak azonban már az 1930-as évek közepén is elhangzottak. Lásd erre vonatkozóan a Benárd Ágost és Griger Miklós között a Veszprémi Járásbírárságon lefolytatott becsületsértési pert 1935-ből.
122. Németh György (2008)
123. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 2–3. pag.
124. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 3. pag.
125. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 7–8. pag.
126. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 3–4. pag.
127. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 4. pag.
128. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 5–6. pag.
129. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 6. pag.
130. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 6. pag.
131. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 7. pag.
132. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 8. pag.; Rubinek Gyula jól volt informálva. Emich Gusztáv a későbbiekben Berlinben (1920. október 13.–1925. október 7.), Korányi Frigyes Párizsban (1923. február 20.– 924. április 17. és 1924. november 20.– 928. augusztus 24.) vezette követként a Magyar Királyi Követséget.
133. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 8. pag.
134. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 9. pag.
135. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 9. pag.
136. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 10. pag.
137. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 10–11. pag.
138. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 11. pag.
139. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 12. pag.
140. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 13. pag.
141. Harrer Ferenc (1968): Egy magyar polgár élete. I. kötet. Gondolat Kiadó. Budapest. 1968. 385. old.; Drasche-Lázár Alfrédrol lásd: Kovács Lajos (1992): Megkésve (és) fejtésre ítélve. Drasche-Lázár Alfréd, a romantika megcsalt unokája. Új Forrás. 1992/2. szám.
142. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 13–14. pag.
143. Ferdinándy Gyula Kassán született 1873-ban, s az ottani jogakadémia tanára, majd dékánja is volt.
144. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 14. pag.
145. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 14. pag.
146. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 14. pag.
147. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 15. pag.
148. Új Nemzedék. 1930. június 4.
149. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 15–16. pag.
150. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 16. pag.
151. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 16. pag.
152. MOL K 27 (1920. 05. 31.) 17. pag.
153. Francois Boulet (2000): A vesztés államok delegációi és a francia közvélemény a Párizs környéki békeszerződések tükrében (1919–1920) Századok. 2000. 3. szám. 545. old.; Szózat. 1920. június 1.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ablonczy Balázs (szerk.) (2000): Teleki Pál. Válogatott politikai írások és beszédek. Osiris Kiadó. Budapest.
- Ablonczy Balázs (2000): Francia diplomaták Magyarországon 1920–1934. Századok. 2000/5. szám.
- Apponyi Albert gróf (1933): Élmények és emlékek. Athenaeum Kiadó. Budapest. é. n.
- Boulet, Francois (2000): A vesztés államok delegációi és a francia közvélemény a Párizs környéki békeszerződések tükrében (1919–1920) Századok. 2000/3. szám.

- Galántai József (1990): A trianoni békekötés 1920. A párizsi meghívástól a ratifikálásig. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Gerő András (é. n.): Sorsdöntések. Göncöl Kiadó. Budapest.
- Harrer Ferenc (1968): Egy magyar polgár élete. I. kötet. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Kovács Lajos (1992): Megkésve (és) fejtésre ítelve. Drasche-Lázár Alfréd, a romantika megcsalt unokája. Új Forrás. 1992/2. szám.
- Nemeskürty István (1989): Mi magyarok. Dovin Művészeti KFT. Budapest.
- Németh György (2008): Ki volt Benárd Ágoston, a trianoni békeszerződés magyar aláírója? Magyar Nemzet Online, 2008. június 7. <http://jegyzettfuzet.blogspot.com/2009/11/ki-volt-benard-agoston-trianoni.html>
- Sallai János (2004): Az államhatárok. Változó Világ 58. Press Publica. Budapest.
- Szabó Szabolcs (2007): A nyolcvanheteik. Dunaújvárosi Hírlap, 2007. szeptember 14. http://dh-online.hu/fooldal-velemeney/20070604_a_nyolcvanhetedik
- Romsics Ignác (2005): A trianoni békeszerződés. Osiris Kiadó. Budapest.
- Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban. (2000): Válogatás. A magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly-sur-seine-ben I–II. kötetéből. A bevezető tanulmányt írta és az iratokat válogatta Pomogáts Béla. A forrásokat szerkesztett és sajtó alá rendezte Ádám Magda és Cholnoky Győző. Kisebbségkutatás Könyvek. Budapest.
- Ormos Mária (1975): Francia–magyar tárgyalások 1920-ban. Századok. 1975/5–6. szám.
- Ormos Mária (1983): Padovától Trianonig. 1918–1920. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Vizi László Tamás (2010): A trianoni diktátum aláírója: a miniszter Benárd Ágoston. Közép-Európai Közlemények. Történészek, geográfusok és regionalisták folyóirata. III. évfolyam 3. szám 2010/3. No. 10. Főszerkesztő: Dr. Gulyás László.
- Zeidler Miklós (szerk.) (2003): Trianon. Osiris Kiadó. Budapest.